

TULLANTILARIN İDARƏ EDİLMƏSİ: ƏTRAF MÜHİTƏ DOST YANAŞMA

www.eco.gov.az

@ecogovaz; @eco.volunteers

TULLANTI NƏDİR?

Tullantı - atılan, istənməyən və ya artıq faydalı olmayan hər hansı material, maddə və ya məhsuldur. Tullantılar bərk, maye və ya qaz halında müxtəlif formalarda ola bilər, yaşayış, ticarət, sənaye, kənd təsərrüfatı və ya təşkilati fəaliyyətlərdən yarana bilər.

TULLANTILAR MƏNBƏYİNƏ, TƏRKİBİNƏ VƏ YA ƏTRAF MÜHİTƏ POTENSİAL TƏSİRİNƏ GÖRƏ TƏSNİF EDİLƏ BİLƏR.

BƏRK TULLANTILAR

Kağız, plastik, şüşə, metal, tekstil, qida qalıqları, tikinti tullantıları

MAYE TULLANTILAR

Ev təsərrüfatları, sənaye və ya kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərindən tullantı suları, eləcə də müxtəlif proseslər nəticəsində çirklənmiş su kimi atılmış maye maddələr

QAZ TULLANTILARI

Sənaye prosesləri, nəqliyyat, kənd təsərrüfatı və ya digər fəaliyyətlərin əlavə məhsulu kimi atmosferə buraxılan emissiyalardan və ya qazlardan ibarətdir. Məs: karbon qazı (CO₂), kükürd dioksidi (SO₂), metan (CH₄)

TƏHLÜKƏLİ TULLANTILAR

Kimyəvi, bioloji və ya fiziki xassələrinə görə insan sağlamlığı, ətraf mühit və ya hər ikisi üçün təhlükə yaradan materiallara aiddir. Məs: batareyalar, elektron tullantılar, müəyyən kimyəvi maddələr, pestisidlər, tibbi tullantılar

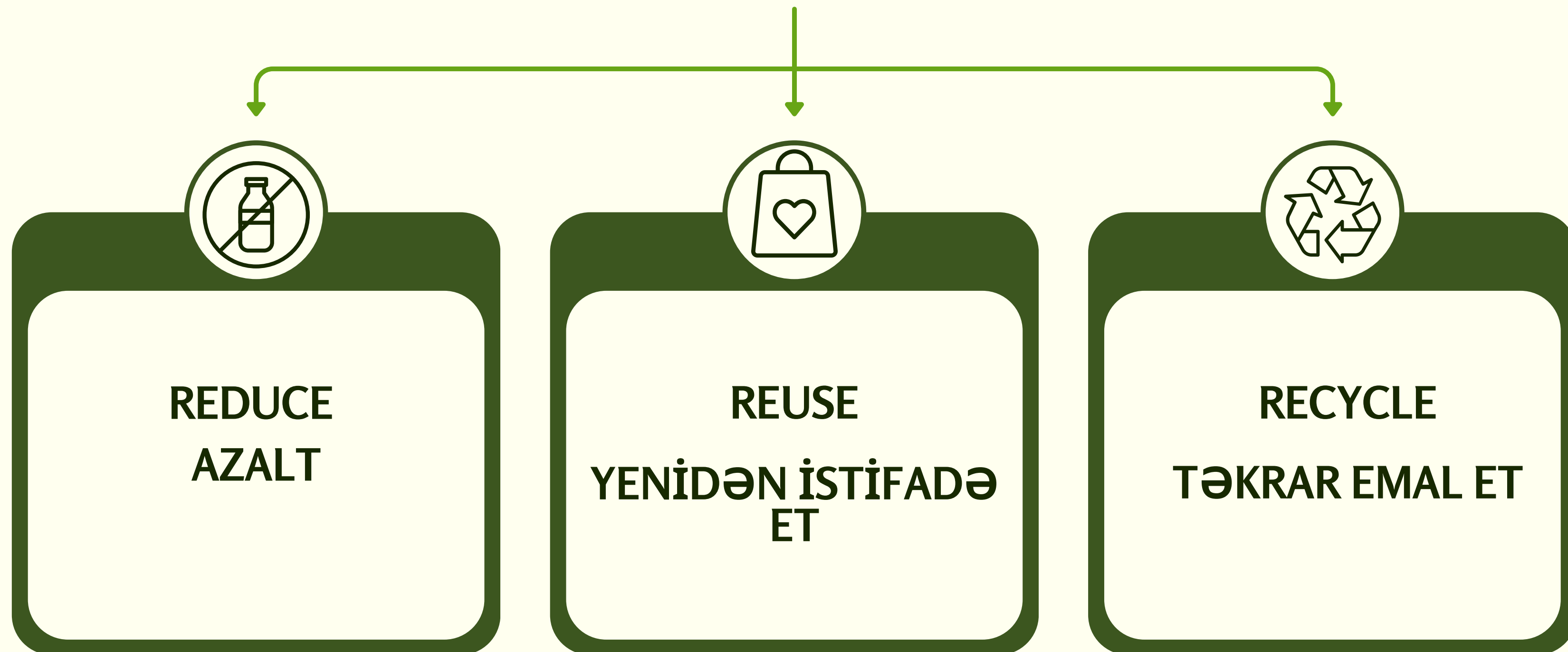
TULLANTILARIN SƏMƏRƏLİ İDARƏ EDİLMƏSİ NƏDİR?

Tullantıların azaldılması, təkrar emal, kompostlama, yandırma, poliqonlarda və ya ixtisaslaşmış obyektlərdə təhlükəsiz utilizasiya kimi təcrübələr buna misal ola bilər. Bundan əlavə, davamlı istehlak və istehsal nümunələrinin təşviqi ilk növbədə tullantıların əmələ gəlməsini azaltmağa kömək edə bilər.

“3 R PRİNSİPİ”

PLASTİK TULLANTILAR

Plastik tullantılar planetin biomüxtəlifliyinə təhlükədir. Yer kürəsi milyonlarla heyvan və bitki növünün məskənidir. Plastik çirklənmə əsas ekosistemlərə zərər verir. Hər il 51 milyon ton plastik tullantı təbiətə atılır və 13 milyona yaxını okeanlara axıdılır. Hər il minlərlə dəniz heyvanı plastikdən məhv olur, mikroplastiklər torpağımızı, suyumuzu, qidamızı çirkləndirir.

Hər il təxminən 400 milyon ton plastik tullantı istehsal edilir. İstehsal edilən bütün plastiklərin təqribən 36 faizi qablaşdırmada, o cümlədən qida və içki qabları üçün birdəfəlik plastik məmulatlarda istifadə olunur ki, bunun da təxminən 85 faizi poliqonlara gedir və ya tənzimlənməmiş tullantılara çevrilir.

Dünyada hər dəqiqədə bir milyon plastik butulka alınır, hər il beş trilyona qədər plastik torba istifadə olunur. Ümumilikdə, istehsal olunan bütün plastiklərin yarısı birdəfəlik istifadə üçün nəzərdə tutulub - yalnız bir dəfə istifadə olunur və sonra atılır.

BİRDƏFƏLİK İSTİFADƏ OLUNAN PLASTİKLƏR:

Plastik torbalar, plastik çubuqlar, qablar və qablaşdırma kimi birdəfəlik istifadə üçün nəzərdə tutulmuş əşyalar

QABLAŞDIRMA MATERİALLARI

Qida, içki, elektronika, kosmetika və digər istehlak məhsulları üçün istifadə olunan plastik qablaşdırma

SƏNAYE VƏ KOMMERSİYA TƏTBİQLƏRİ

İstehsal prosesləri, tikinti fəaliyyətləri və kommersiya əməliyyatları zamanı əmələ gələn plastik tullantılar

MİKROPLASTİKLƏR

Ölçüsü 5 millimetrdən az olan kiçik plastik hissəciklər, istehsal zamanı (fərdi qulluq məhsullarında) və ya daha böyük plastik əşyaların parçalanması nəticəsində yaranır

MÖVCUD QANUNVERİCİLİK

1 YANVAR 2021

Qalınlığı 15 mikrona qədər olan polietilen torbaların sahibkarlar tərəfindən idxalı, istehsalı, həmçinin ticarət, ictimai iaşə və digər xidmət obyektlərində istehlakçıya satılması və ya verilməsi qadağandır.

1 İYUL 2021

Birdəfəlik istifadə üçün nəzərdə tutulan plastik qarışdırıcı çubuq, çəngəl, qaşiq, bıçaq, boşqab və stəkanların sahibkarlar tərəfindən idxalı, istehsalı, həmçinin ticarət, ictimai iaşə və digər xidmət obyektlərində istehlakçıya satılması və ya verilməsi qadağandır.

2 FEVRAL 2021

Ticarət, ictimai iaşə, məişət və digər növ xidmətlərin göstərilməsi zamanı istehlakçılar (alıcılar) tərəfindən malların və məhsulların daşınması üçün nəzərdə tutulan qalınlığı 15-50 mikron olan, qulplu və qulpsuz, yüngülçəkili polietilen torbalar istehlakçılara (alıcılara) ayrıca məhsul növü kimi təqdim edilməlidir.

PLASTİK ÇİRKƏNƏNİ NECƏ AZALTMAQ OLAR?

İstifadəni azaltmaq:

Qablaşdırması minimal olan və ya heç olmayan məhsulları seçin, təkrar istifadə edilə bilən qablar və çantalardan istifadə edin və birdəfəlik plastiklərdən imtina edin.

Yenidən istifadə:

Plastik qab və çantaları saxlama vasitəsi və ya digər məqsədlər üçün istifadə edin. Sabun və təmizləyici məhsullar üçün doldurula bilən qablara üstünlük verin.

Təkrar emal:

Mümkün olduqda plastik materialları təkrar emal edin. Təkrar emal qaydalarına əməl edin və plastik əşyaları düzgün təmizləyib çeşidlədiyiniz.

Bioloji parçalana bilən alternativlər:

Bitki mənşəli materiallardan hazırlanmış çantalar kimi bioloji parçalana bilən və ya kompostlana bilən alternativlərdən istifadə edin.

Qanunvericiliyə dəstək:

Birdəfəlik plastiklərin istifadəsini məhdudlaşdıran və təkrar emal, davamlı alternativləri təşviq edən qaydalara əməl edin.

Maarifləndirmə:

Özünüzü və başqalarını plastik tullantıların ətraf mühitə təsiri, plastik məhsulların azaldılması, təkrar istifadəsi və təkrar emalının əhəmiyyəti haqqında məlumatlandırın.

 TƏMİZ ÖLKƏM

Dərsləndirən vəsaitlərin hazırlanması

MAARİFLƏNDİRMƏ TƏDBİRLƏRİ

TƏMİZLİK AKSİYALARI

TULLANTILARI TİNGLƏRƏ DƏYİŞ

ŞÜŞƏ TULLANTILAR

Şüşə tullantılara atılmış şüşə materiallar, o cümlədən butulka, banka, pəncərə və digər şüşə məmulatları aiddir. Bu tullantılar ev təsərrüfatlarında, müəssisələrdə və sənayelərdə formalaşır və adətən istehsal, istehlak və ya utilizasiya prosesləri zamanı əmələ gəlir. Şüşə tullantıları düzgün idarə edilmədikdə ətraf mühitə zərər verə bilər, lakin onlar təkrar emal olunaraq yeni şüşə məhsullarına çevrilə bilər.

ŞÜŞƏ TULLANTILARI NECƏ AZALTMAQ OLAR?

- İstifadənin azaldılması
- Təkrar istifadə
- Təkrar emal
- Düzgün utilizasiyanın təşviqi
- Birdəfəlik şüşə məhsullarına ekoloji cəhətdən təmiz alternativlərin istifadəsi

KAĞIZ TULLANTILAR

Kağız və karton tullantılarına qəzetlər, jurnallar, qablaşdırma materialları və karton qutular kimi atılmış kağız məhsulları daxildir.

KAĞIZ TULLANTILARI NECƏ AZALTMAQ OLAR?

İstifadəni azaltmaq:

Mümkün olduqda çap etmək əvəzinə fayllar və sənədlər üçün elektron yaddaşdan istifadə edin.

Yenidən istifadə:

Kağız və kartonu təkrar emal etməzdən əvvəl əşyaların hazırlanması, qablaşdırma materialları və ya qeydlər üçün təkrar istifadə edin.

Təkrar emal:

Evdə, məktəbdə və işdə effektiv təkrar emal proqramlarını həyata keçirin. Kağız və karton tullantılarını digər tullantılardan ayırın və onları düzgün qaydada təkrar emal edin.

Kompostlama:

Bəzi karton materialları poliqonlara göndərilmək əvəzinə kompost edilə bilər.

Ekoloji cəhətdən təmiz alternativləri təşviq etmək:

Təkrar emal edilmiş kağız məhsulları və ekoloji cəhətdən təmiz qablaşdırma materiallarının istifadəsini təşviq edin.

Maarifləndirmə:

İcmalar, müəssisələr və fərdlər arasında kağız və karton tullantılarının azaldılmasının vacibliyi haqqında məlumatlılığı artırın.

METAL TULLANTILAR

Metal tullantıları artık istifadə olunmayan və ya lazım olmayan atılmış metal materiallara aiddir. Məsələn, konserv qutular, məişət texnikası, metal qırıntılar.

METAL TULLANTILARI NECƏ AZALTMAQ OLAR?

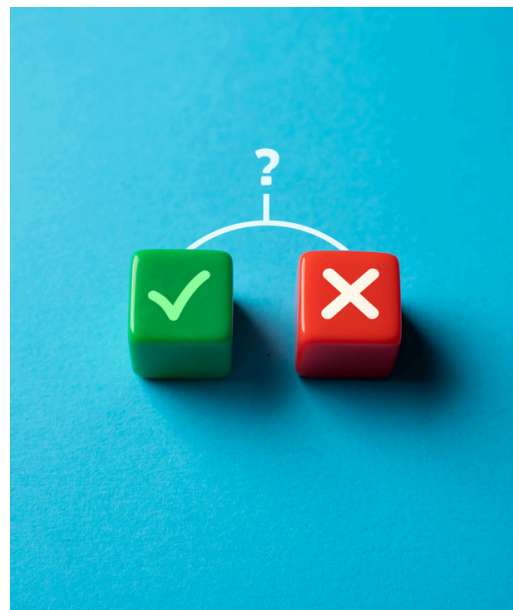
Təkrar emal:

Metal yüksək dərəcədə təkrar emal edilə biləndir, ona görə metal əşyaların düzgün çeşidləndiyinə və təkrar emal edildiyinə əmin olun. Buraya konserv qutular, məişət texnikası və metal qırıntıları daxildir.

Yenidən istifadə:

Metal əşyalar tez-tez müxtəlif tətbiqlər üçün təkrar istifadə edilə və ya dəyişdirilə bilər. İstənməyən metal əşyaları atmaq əvəzinə hədiyyə etməyi və ya satmağı düşünün.

Məsuliyyətli istehlak:

Minimum metal qablaşdırma olan məhsulları seçin və ya təkrar emalı və ya kompost edilməsi daha asan olan materiallarda qablaşdırılmış məhsullara üstünlük verin.

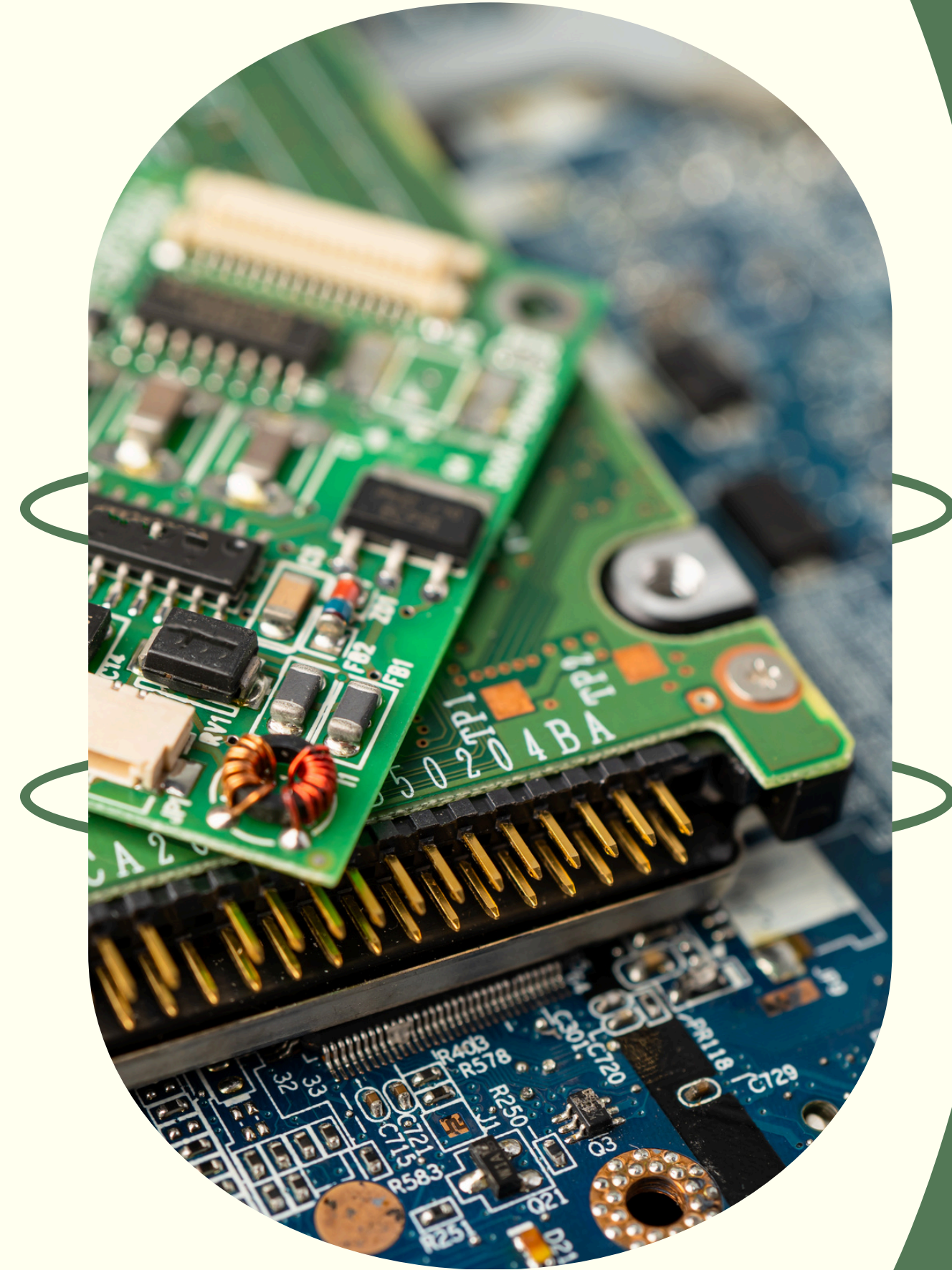
Maarifləndirmə:

Özünüzü və başqalarını metalın təkrar emalının əhəmiyyəti və metal tullantılarının azaldılmasının ekoloji faydaları haqqında məlumatlandırın.

ELEKTRON TULLANTILAR

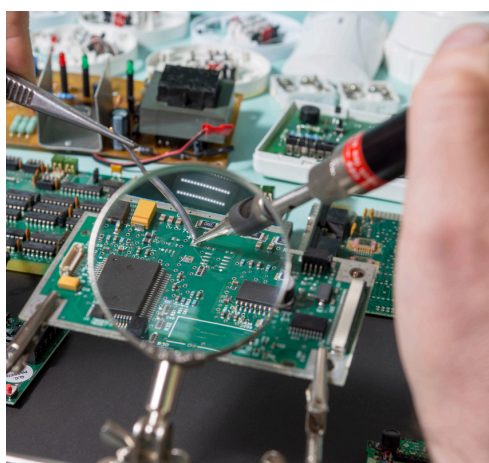
Elektron tullantılar ümumi zərərli tullantıların 70%-ni təşkil edir. Elektron tullantıların ümumi mənbələrinə televizorlar, kompüterlər, mobil telefonlar və kondisionerlərdən başlamış uşaq oyuncaqlarına qədər istənilən növ məişət texnikası daxildir.

Elektron tullantıların yalnız 12,5%-i təkrar emal olunur. 85%-i poliqonlara göndərilir və yandırma zavodlarında yandırılır.

Kompüter avadanlıqlarında istifadə olunan bir çox material gələcək istehsalda istifadə üçün təkrar emal yolu ilə bərpa edilə bilər.

Kompüterlərdə və ya digər elektronik alətlərdə mövcud olan qalay, silikon, dəmir, alüminium və müxtəlif plastiklərin təkrar istifadəsi yeni sistemlərin qurulması xərclərini azalda bilər.

Elektron tullantıların tərkibində qızıl, gümüş, platin, mis, alüminium, nikel, qalay, sink, qurğuşun və dəmir kimi qiymətli metallar mövcuddur.

İŞLƏNMİŞ BATAREYALAR

Batareyalar “təhlükəli tullantılar” kateqoriyasına aiddir. Onları ümumi məişət tullantılarından ayıraraq batareyalar üçün ayrılmış xüsusi konteynerlərə atılması vacibdir.

Batareyaların tərkibində qurğuşun, kadmium, litium, civə, sink və ətraf mühit üçün digər zərərli maddələr vardır.

1 ədəd işlənmiş batareyanın torpağa düşməsi 10-15 m² ərazinin çirklənməsinə səbəb olur.

BATAREYALARI TƏHVİL VER, TƏBİƏTİ QORU

Başlanma tarixi: 1 may 2022-ci il

**Mövcud məntəqələr: Dövlət
qurumları, şirkətlər, təhsil
müəssisələri, otellər, market
şəbəkələri, banklar**

Məntəqə sayı: 500+

**Hal-hazırədək toplanmış miqdar:
2000+ kq**

 **BATAREYALARI TƏHVİL VER,
TƏBİƏTİ QORU**

TƏBİƏTİ DƏYİŞMƏ, ÖZÜNÜ DƏYİŞ!

Kiçik hərəkətlər milyonlarla insan tərəfindən
təkrarlandığında dünyanı dəyişə bilər!

